

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Іленок В.С.,

*студентка 2 курсу, гр. БП-21
кафедри приватного та публічного права
Інституту права та сучасних технологій.*

Науковий керівник : к.ю.н., професор Олійник А.Ю.

Київський національний університет технологій та дизайну
м. Київ, Україна

Наукова доповідь присвячена дослідженню прийняття «Декларації про державний суверенітет України» від 16 липня 1990 року, аналізу її основних положень і змісту та ролі щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні в умовах глобалізації. Декларація про державний суверенітет була й залишається виваженим і обґрунтованим документом, укладеним з урахуванням політичних реалій і конкретної ситуації того періоду, розробники якого пішли шляхом створення передумов незалежності України. Значення Декларації по забезпечення прав і свобод людини та громадянина полягає в тому, що її норми закріпили організаційні і юридичні гарантії створення сприятливих умов, охорони, захисту та поновлення прав і свобод людини і громадянина.

Ключові слова: декларація, суверенітет, державний суверенітет, права людини, забезпечення прав людини.

Постановка проблеми. 16 липня 1990 року Верховна рада УРСР ухвалила Декларацію про державний суверенітет України (далі Декларація) в якій, виражаючи волю народу України, прагнучи створити демократичне суспільство, виходячи з потреб всебічного забезпечення прав і свобод

людини, шануючи національні права всіх народів, дбаючи про повноцінний політичний, економічний, соціальний і духовний розвиток народу України, визнаючи необхідність побудови правової держави, проголосила державний суверенітет України як верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах [1]. Декларація була прийнята більш ніж 98% (355) народних депутатів. Декларація і до цього часу має важливе теоретичне і практичне значення. Від дня її прийняття від імені народу України могла виступати виключно Верховна рада (ВР) України, а територія України в існуючих межах проголошувалася недоторканною. При прийнятті Декларації ВР керувалася волею народу України і мала на меті утвердити суверенітет держави і самоврядування народу України [2].

За змістом Декларація включає в себе вступ (преамбулу) та 10 розділів. У вступі подається короткий опис історичних умов створення документу та характеристика його унікальності. Преамбула Декларації закріплює, що Верховна Рада УРСР проголошує суверенітет України як «верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади республіки в межах її території, незалежність і рівноправність у зовнішніх відносинах» [1]. Розділи охоплюють правові норми щодо: а) самовизначення української нації; б) народовладдя; в) державну владу; г) громадянства; ґ) територіального верховенства; д) економічної самостійності; е) екологічної безпеки; є) культурного розвитку; ж) зовнішньої і внутрішньої безпеки; з) міжнародних відносин [1].

Основними положеннями Декларації є такі: 1) народ України становлять громадяни Республіки всіх національностей; 2) закріплено державний, народний, національний суверенітет, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території, незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах; 3) поділ державної влади на законодавчу, виконавчу, судову; 4) виняткове право народу України на володіння, користування і розпорядження національним багатством; 5) самостійність України у

вирішенні питань економіки, екології, культурного розвитку, зовнішньої і внутрішньої безпеки, міжнародних відносин; 6) миролюбна зовнішня політика, постійний нейтралітет; 7) визнання верховенства загальнолюдських цінностей над класовими; 8) гарантія права на вільний національно-культурний розвиток; 9) необхідність піклуватися про задоволення національно-культурних потреб українців за межами Республіки [3].

Одним із головних положень, включених в Декларацію є норми, що регулюють відносини про громадянство. Проголошувалося, що Україна має своє громадянство. В Декларації закріплюється, що Українська РСР має своє громадянство і гарантує кожному громадянину право на збереження громадянства СРСР. Підстави набуття і втрати громадянства Української РСР визначаються Законом Української РСР про громадянство. Всім громадянам Української РСР гарантуються права і свободи, які передбачені Конституцією Української РСР і нормами міжнародного права, визнаними Українською РСР. Українська РСР регулює імміграційні процеси, виявляє турботу і вживає заходів щодо охорони і захисту інтересів українських громадян, які перебувають за межами Республіки [1].

Забезпечення прав і свобод людини і громадянина є одною з завдань, урегульованих нормами Декларації. А. Олійник під забезпеченням конституційних свобод людини і громадянина в Україні розуміє діяльність компетентних державних органів чи органів місцевого самоврядування, їх посадових або службових осіб та об'єднань громадян, як суб'єктів громадянського суспільства, по створенню сприятливих умов реалізації конституційних свобод, здійсненню їх охорони і захисту від правопорушень, відновлення порушених свобод шляхом використання матеріальних і процесуальних юридичних норм і засобів [4, с. 288].

Отже, Декларація закріплює необхідні умови, засоби охорони, захисту та поновлення прав і свобод людини і громадянина в Україні. Серед них територіальна, економічна, соціальна, культурна та безпекова і міжнародна.

Декларація проголошувала економічну самостійність України. У документі підкреслювалося намір створити банківську, цінову, фінансову, митну та податкову системи, сформувати державний бюджет, а при необхідності ввести власну грошову одиницю. Декларацією визнано право української нації на самовизначення, держава повинна була захищати й охороняти національну державність українців. Єдиним джерелом державної влади визнавався народ, а Верховна Рада УРСР могла виступати від його імені. У документі йшлося про принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову. Генеральний прокурор мав здійснювати контроль над виконанням законів. Територія України проголошувалася недоторканною. Уперше після багаторічного замовчування Декларація визнавала невід'ємні права і свободи людини. Декларація повинна була забезпечувати національно-культурне відродження українського народу і задовольняти національно-культурні, духовні й мовні потреби українців, що проживають за межами України. Передбачалося створення власних збройних сил. Україна брала зобов'язання не поширювати, не виготовляти й не нарощувати ядерну зброю. Одним із ключових пунктів — «Екологічна безпека» — передбачалося створення національної комісії для радіаційного захисту населення, що було необхідно у зв'язку з аварією на ЧАЕС [1].

Майбутня зовнішня політика України, визначена Декларацією, вбачалася як нейтральна, першочерговим її завданням визначалося забезпечення національних інтересів України. Декларація про державний суверенітет не мала статусу конституційного акту й тому залишилася планом на майбутнє, побажаннями для майбутньої зовнішньої і внутрішньої політики.

Декларація визнавала самостійність республіки у вирішенні питань науки, освіти, культурного і духовного розвитку української нації. Україна проголошувала свій намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не буде брати участі у військових блоках і зобов'язується дотримуватися трьох неядерних принципів: не застосовувати, не виробляти і

не набувати ядерної зброї. Декларація проголошувала право України безпосередньо реалізувати відносини з іншими державами, укласти з ними договори, обмінюватися дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами.

Отже, в Декларації передбачені усі необхідні умови та засоби забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Висновки.

Підводячи підсумок, можна стверджувати, що Декларація про державний суверенітет була й залишається виваженим і обґрунтованим документом, укладеним з урахуванням політичних реалій і конкретної ситуації того періоду, розробники якого пішли шляхом створення передумов незалежності України. За своїм змістом цей документ відіграв роль малої Конституції, її основні принципи та положення були враховані під час прийняття Основного Закону держави 28 червня 1996 року.

Значення Декларації по забезпечення прав і свобод людини та громадянина полягає в тому, що її норми закріпили організаційні і юридичні гарантії створення сприятливих умов, охорони, захисту та поновлення прав і свобод людини і громадянина.

Висловлені по тексту доповіді рекомендації сприятимуть удосконаленню реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні.

Список використаних джерел:

1. Декларація про державний суверенітет України: Прийнята Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429. Поточна редакція від 16.07.1990.
2. «30 років Декларації про державний суверенітет України». URL: https://cv.archives.gov.ua/deklaraciya_25.html
3. Декларація про державний суверенітет України. Підготувала Н.В.Маковська / <https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/15-33.pdf>

4. Олійник А.Ю. Конституційні свободи людини і громадянина та їх забезпечення в Україні: Монографія. К.: КНУТД, 2018. 371 с.

The scientific report is devoted to the study of the adoption of the "Declaration on State Sovereignty of Ukraine" dated July 16, 1990, the analysis of its main provisions and content and role in ensuring the rights and freedoms of a person and a citizen in Ukraine in the context of globalization. The Declaration on State Sovereignty was and remains a balanced and well-founded document, concluded taking into account the political realities and the specific situation of the period, the developers of which followed the path of creating the prerequisites for Ukraine's independence. The significance of the Declaration on ensuring the rights and freedoms of a person and a citizen is that its norms established organizational and legal guarantees for the creation of favorable conditions, protection, protection and renewal of the rights and freedoms of a person and a citizen.

Key words: declaration, sovereignty, state sovereignty, human rights, ensuring human rights.